

6.2.14 ЗАБОНҲОИ ТИПОЛОГӢ ВА МУҚОБИЛАВӢ
6.2.14 ТИПОЛОГИЧЕСКАЯ И КОНТРАСТИВНАЯ ЛИНГВИСТИКА
6.2.14 TYPOLOGICAL AND CONTRASTIVE LINGUISTICS

5.9.8 ТЕОРЕТИЧЕСКАЯ, ПРИКЛАДНАЯ И СРАВНИТЕЛЬНО-
СОПОСТАВИТЕЛЬНАЯ ЛИНГВИСТИКА

5.9.8 ЗАБОНШИНОСИИ НАЗАРИЯВӢ, АМАЛӢ ВА МУҚОИСАВӢ- ҚИЁСӢ
5.9.8 THEORETICAL, APPLIED AND COMPARATIVE LINGUISTICS

УДК 811.111

DOI 10.24412/3005-849X-2026-1-115-121

**ХУСУСИЯТИ БА ГУРӢҲИ ИСМ
ГУЗАШТАНИ ҚОНИШИН ДАР ЗАБОНИ
АНГЛИСӢ ВА РОҲУ УСУЛИ ИФОДАИ
ОНҲО ДАР ЗАБОНИ ТОЧИКӢ**

**ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕХОДА
МЕСТОИМЕНИЙ В ГРУППУ
СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫХ В
АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ И СПОСОБЫ
ИХ ВЫРАЖЕНИЯ В
ТАДЖИКСКОМ ЯЗЫКЕ**

**FEATURES OF THE TRANSITION OF
PRONOUNS INTO A GROUP OF NOUNS
IN THE ENGLISH LANGUAGE AND
WAYS OF EXPRESSING THEM IN THE
TAJIK LANGUAGE**

*Атаева Хафизахон Гафоровна, н.и.ф.,
доценти кафедраи умумидонишгоҳии
забонҳои хориҷии МДТ “ДДХ ба номи
академик Б.Гафуров” (Хучанд, Тоҷикистон)*

*Атаева Хафизахон Гафаровна,
канд. филол. наук, доцент
общеуниверситетской кафедры
иностранных языков ГОУ «ХГУ им.
Б. Гафурова» (Худжанд, Таджикистан)*

*Ataeva Hafizakhon Gafarovna, candidate in
Philology, docent of all-University department of
foreign languages under the SEI “KhSU named
after academician B. Gafurov”, (Khujand,
Tajikistan) e-mail: abubakrkhon@mail.ru*

Хусусиятҳои ба гурӯҳи исм гузаштани қонишин дар забони англисӣ ва роҳу усулҳои ифодаи онҳо дар забони тоҷикӣ баррасӣ шудааст. Қайд шудааст, ки қонишин дар забони англисӣ метавонад мустақилона ҳамчун исм истифода шавад ва вазифаҳои гуногуни ибораҳои исмӣ ва аъзои ҷумлаҳо иҷро кунанд. Дар забони тоҷикӣ ин падида асосан тавассути пасвандҳо, калимаҳои ишоратӣ, ибораҳои исмӣ ва дигар воситаҳои грамматикӣ амалӣ мегардад. Таҳлили муқоисавии фарқу шабоҳатҳои сохторӣ, морфологӣ ва функционалӣ равшан менамояд, ки ҳар ду забон—англисӣ ва тоҷикӣ—барои ифодаи маъно ва таъсиргузорӣ ба сохтори ҷумла механизмҳои махсус доранд, гарчанде роҳҳои амалӣ намудани онҳо ва василаҳои грамматикӣ фарқ мекунанд.

Калидвожаҳо: қонишин; субстантиватсия; забони англисӣ; забони тоҷикӣ; морфологӣ; синтаксис; анализи муқоисавӣ

Анализируются особенности перехода местоимений в группу существительных в английском языке и способы их выражения в таджикском языке. В английском языке местоимения могут самостоятельно использоваться как существительные и выполнять различные функции именных выражений и членов предложения. В таджикском языке это явление реализуется в основном с помощью суффиксов, указательных слов, именных выражений и других грамматических средств. Сравнительный анализ структурных, морфологических и функциональных различий и сходства показывает, что оба языка — английский и таджикский — имеют специальные механизмы для выражения значения и влияния на структуру предложения, хотя способы их реализации и грамматические средства различаются.

Ключевые слова: местоимение; субстантивация; английский язык; таджикский язык; морфология; синтаксис; сравнительный анализ

This article analyzes the specifics of pronoun transitions into nouns in English and the ways they are expressed in Tajik. In English, pronouns can be used independently as nouns and perform various functions as nominal expressions and sentence parts. In the Tajik language, this phenomenon is realized mainly with the help of suffixes, demonstrative words, nominal expressions and other grammatical means. A comparative analysis of structural, morphological and functional differences and similarities shows that both languages – English and Tajik – have special mechanisms for expressing meaning and influencing the structure of a sentence, although the methods of their implementation and grammatical means differ.

Key-words: pronoun; substantiation; English language; Tajik language; morphology; syntaxis; comparative analysis

Дар забоншиносии муосир таҳқиқи хусусиятҳои ҷонишин ҳамчун як қисми номии нутқ аҳаммияти махсус дорад. Ҷонишин одатан ба ҷойи исм истифода мешавад, аммо нақши он танҳо ба ишора ба предмет маҳдуд намешавад. Он метавонад дар сохти ҷумла ва раванди нутқ вазифаҳои гуногунро иҷро кунад, масалан ҳамчун мубтадо ё дигар аъзои ҷумла хизмат намояд.

Дар забони англисӣ ҷонишин дорои қобилияти қабули хусусиятҳои исм буда, метавонад дар ҷумла мустақилона дар вазифаи исм истифода шавад. Ин падида имкон медиҳад, ки муносибати морфологӣ ва синтаксисии воҳидҳои забонӣ амиқтар омӯхта шавад, зеро онҳо метавонанд дар ҷумла ҳамчун мубтадо ё пуркунанда хизмат намоянд. Дар забони тоҷикӣ бошад, ин омил бештар тавассути воситаҳои дигар амалӣ мегардад, ки омӯзиши муқоисавии онро аз ҷиҳати назариявӣ ва амалӣ муҳим месозад.

Мақсади асосии мақола таҳлили хусусиятҳои ба исм гузаштани ҷонишин дар забони англисӣ ва муайян кардани роҳи усулҳои ифодаи ин падида дар забони тоҷикӣ мебошад. Ин таҳлил тафовут ва шабоҳатҳои сохторӣ, функционалӣ ва маъноии ҳар ду забонро равшан мекунад ва барои омӯзиши амиқтари раванди субстантиватсия шароит фароҳам меорад.

Ба хотири расидан ба ин ҳадаф, аввал зарур аст, ки намудҳои асосии исмшавии ҷонишин таҳлил карда шаванд.

Механизми субстантиватсияи ҷонишин дар забони англисӣ то андозае мавриди таҳқиқ қарор гирифтааст. Як қатор забоншиносон [1; 3;] ҷанбаҳои морфологӣ ва синтаксисии онро дар забони англисӣ мавриди таҳлили ҳамачониба қарор додаанд. Бо вучуди ин, масъалаи мазкур дар забони тоҷикӣ, бахусус дар заминаи таҳлили муқоисавӣ бо забони англисӣ, то ҳол ба таври кофӣ омӯхта нашудааст ва таҳқиқотҳои мавҷуда хусусияти маҳдуд дошта, танҳо дар асарҳои алоҳида баъзе олимони [7; 9] қисман баррасӣ гардидааст.

Аксарияти забоншиносон [8; 6] истилоҳи «**субстантиватсия**»-ро пеш аз ҳама ба гузариши *сифат* ва *сифатҳои феълӣ* ба таркиби *исм* мансуб мешуморанд. Бо вучуди ин гузариши дигар хиссаҳои нутқ, аз ҷумла *ҷонишин* низ аз мадди олимони [11; 3; 9; 7, 10] берун нашудааст.

Забоншиносон, албатта, нисбат ба масъалаи мазкур ақидаҳои гуногун доранд. «Ҳар як хиссаи нутқ метавонад ҳамчун исм истифода шавад» [11, 256].

В.В. Виноградов қайд мекунад, ки ғайр аз сифат ҷонишин низ ҳамчун исм қор фармуда мешавад [2, 355] ва роҳи субстантиватсия шудани он гуногун аст.

Хусусияти хоси синтаксисии ҷонишин дар он аст, ки он дар ҷумла ба ҷои мубтадо меояд ва такрор шудани онро пешгирӣ мекунад [4, 148].

Дар баъзе контекстҳо ҷонишини шахсӣ ба исм табдил меёбад. Дар ин ҳолат, вақте маънои ишоратии он гум мешавад, сохти грамматикӣ ҷонишин низ тағйир ёфта, қобилияти **тағйирпазирии** худро аз даст медиҳад [5, 45].

Азбаски ҷонишин чун чузъи алоҳидаи нутк чудо карда мешавад, вай мафҳуми предметиро низ ифода карда метавонад [3, 142].

Аз рӯи хусусиятҳои лексикӣ грамматикӣ худ ҷонишинҳои забони англисиро ба *шахсӣ, соҳибӣ, нафсию таъкидӣ, ишоратӣ, номуайяни, инкорӣ* ва *саволӣ* чудо мекунад.

Мисолҳо: *The I in him demanded mastery over life* [17, 12]. ~ *Ботини ӯ оромӣ мехост, аммо зиндагӣ ӯро ба ҷӯш меовард* [23, 23].

Дар ҷумлаи мазкур ҷонишини шахсии *I* мафҳуми предметӣ пайдо карда, ба гурӯҳи исм гузаштааст, ки аз тариқи артикли номуайянии *the* ифода гардидани аломати ин ҳодиса шаҳодат медиҳад. Дар мисоли мазкур *the I* вазифаи синтаксисии мубтадоро иҷро мекунад. Дар забони тоҷикӣ ҷуноне ки аз тарҷумаи мисол бармеояд, ҳодисаи субстантиватсия мушоҳида намешавад.

“It was there, the thing itself, the it they could not name” [21, 37]. ~ *“Дар он ҷо чизе буд – чизе, ки онро ном бурдан имкон надошт”* [16, 59].

Дар ин ҷо низ субстантиватсияи ҷонишини ишоратии *it* тавассути артикли *the* мушоҳида мешавад.

“He was not a gentleman, not a criminal, but a what?” [15, 204]. – *“Ӯ на ҷаноб буд, на ҷинояткор – пас кӣ?”* [22, 213].

Дар мисоли мазкур исмшавии ҷонишини саволӣ ба назар мерасад.

Инчунин дар забони англисӣ субстантиватсияи ҷонишини номуайянии *nothing* бештар мушоҳида мегардад, зеро он ба таркиби луғати забони англисӣ ворид шуда, ба маънои *як чизи камаҳмият* ифода мешавад.

“I am a nothing, a cipher in the world; yet I live” [20, 242] ~ *“Ман ҳечам, як мавҷудоти номаълум дар рӯи олам; аммо зиндаам”* [13, 212].

Дар мисоли мазкур ҷонишини *nothing* субстантиватсия шуда, бо артикли номуайяни ифода гардидааст ва вазифаи синтаксисии пурқунандаро иҷро мекунад.

I felt that I was nothing in the eyes of the world, and yet I dared to hope. [20, 414]. ~ *Ман ҳис кардам, ки дар назди ҷаҳон ҳечам, вале боз ҳам умед мекардам* [13, 394].

“Nothing – nothing, sir. I am not depressed.” [20, 168]. ~ *“Боке нест, ҷаноб. Ман ошуфта нестам”* [13, 147].

It was a nothing that mattered, yet everything seemed to depend on it [21, 76]. ~ *Ягон ҳодиса рух надода буд, аммо ҳама чиз ғӯё ба он вобастагӣ дошт* [16, 67].

Инчунин исмшавии ҷонишини номуайянии *something*-ро мисол овардан мумкин аст:

There must be something in it that makes them so curious [21, 48]. ~ *Дар он ҷо бояд чизе бошад, ки ҳамаро ба ҳайрат оварад* [16, 52].

Дар ин ҷумла низ омили субстантиватсияи ҷонишини дида мешавад.

Ғайр аз ин, субстантиватсияи ҷонишини номуайянии *other* дар забони англисӣ зиёд ба назар мерасад:

I was a strange, an other, in that house [21, 97]. ~ *Ман дар он хона бегона будам, як ношиносе* [13, 68].

He had become the other – a stranger among his own people [25, 84]. ~ *Ӯ дигар ҳуди пешина набуд, бегонае миёни ҳудиён* [14, 96].

Дар забони тоҷикӣ Ш. Мухаммадиев субстантиватсияи ҷонишинро мисол оварда, онро ба *пурра* ва *матнӣ* чудо намуздааст. Ҷонишинҳое, ки комилан ҳамчун исм истифода мешаванд ва маънои аслии худро гум мекунад, *субстантиватсияи пурра* ва ҷонишинҳое, ки ҳолати интиқоли комило ифода мекунад, вале дар мавриди корбурд дар вазифаи дугона – ҳам ба сифати ҷонишин ва ҳам ба сифати исм истифода мешаванд, *ҷонишинҳои матнӣ* номида мешаванд [7, 286].

Ҷонишинҳои забони тоҷикӣ дорои аломатҳои равшани морфологӣ нестанд, бинобар ин аз рӯи аломатҳои сохторҳои морфологӣ ба як гурӯҳи мушаххас ҷудо кардани онҳо душвор аст. Хусусияти онҳо ҳамчун исми ҳангоми ба худ хосиятҳои махсуси грамматикӣ исро зоҳир намудан, аён мегардад.

Ш. Муҳаммадиев ҷонишинҳои зерини ба категорияи исми гузаштаре муайян кардааст:

- 1) ҷонишинҳои шахсӣ;
- 2) ҷонишинҳои саволӣ;
- 3) ҷонишинҳои нафсӣ таъкидӣ;
- 4) ҷонишинҳои номуайяни [7, 287].

Мисол:

- *Шумоёнро гург намехӯрад, агар фарз кардем, ки гург биёяд ҳам, Хайбар ҳаст, - гуфт ва баромада рафт* [12, 50]. ~ “No one will harm you, and even if, Khaibar is here” – he said it and went out [19, 75].

Дар ҷумлаи мазкур гузариши ҷонишини шахсии **шумо** ба гурӯҳи исми мушоҳида мешавад, зеро он бо суффикси ҷамъбандии **-ён** ва пасоянди **-ро** ифода ёфта, дар ҷумлаи вазифаи синтаксисии мубтадоро иҷро менамояд.

Ғайр аз ин, дар забони тоҷикӣ субстантиватсияи ҷонишини нафсӣ таъкидӣ низ дида мешавад:

- *Ҳар кас бояд давои дарди худро худ кунад* [12, 306]. ~ *Each must cure his own pain* [19, 377].

Дар мисоли боло ҷонишини **худ** субстантиватсия мешавад, зеро дар ҷумла ба вазифаи синтаксисии мубтадо омадааст, ки аз он хабари он **кунад** дарак медиҳад.

- *Худашон ба ту гап мезананд* [12, 32]. ~ “They themselves will speak to you” [19, 52].

- *Аз баҳри хеш восита ёбу барнишон* [12, 635]. ~ “Use your own way and make it happen” [19, 656].

Ба субстантиватсияи ҷонишини саволӣ мисолҳои зеринро овардан мумкин аст:

- *Дар бағалат чист? - гуфта пурсид* [12, 61]. ~ *What is it in your hands?* [19, 98].

Аммо мо намешунидем, ки ӯ ба вай чӣҳо мегуфт [12, 651]. ~ *But we could hear nothing of what he said to him* [19, 672].

- *Ҳамроҳонатон кӣҳо мебошанд?* [12, 647]. ~ *Who are your friends?* [19, 668].

Мисоли субстантиватсияи ҷонишини ишоратӣ:

Маъни ин он бувад, ки эшонро наранҷонад [12, 545]. ~ *It means, not to offend them* [19, 565].

Дар мисоли мазкур исми ҷонишини ишоратӣ дида мешавад, ки мафҳуми предметӣ гирифтани он аз матн аён мегардад. Он дар ҷумлаи вазифаи синтаксисии пурқунандаро адо менамояд.

Бинобар ин либоси олуфтагӣ ва қиморбозиро нӯшидам, ки дар рӯзи қиёмат дар қатори ҳақминҳо сар бардорам ва агар бо инҳо ба дӯзах мерафта бошам ҳам, аз уламо дур будан барои ман ҷаннати маънавӣ аст [12, 271]. ~ *For this reason, I wore the clothes of the righteous and avoided gambling, so that on the Day of Judgment I would not stand among them. And even if I were to descend to hell with these people, keeping away from the scholars would be my spiritual heaven* [19, 292].

Дар мисоли мазкур низ субстантиватсияи ҷонишини ишоратии **ҳамин** аён аст, зеро он бо суффикси ҷамъбандии **-ҳо** омада, вазифаи синтаксисии пурқунандаро иҷро мекунад ва ба як гурӯҳи иҷтимоӣ ишора мекунад.

- *Инро хӯрда-хӯрда раветон!* – *гуфт* [12, 20]. ~ *Eat this, and be in your way* [19, 41].

Дар мисоли боло субстантиватсияи ҷонишини ишоратии **ин** дар забони тоҷикӣ дида мешавад, ки он дар ҷумла ба вазифаи синтаксисии пурқунанда омадааст ва бо пасоянди **-ро** ифода гардидааст.

Мисолҳои дигари субстантиватсияшавии ҷонишинҳо:

- Пас аз он гулҳои сафедро аз дастам гирифта бӯид ва чашимаширо қадаре хаши молуд карда ва дасти росташро, ки дар вай гулҳои сафед буд, ба тарафи ман ҷунбиш дода бо як оҳанги норозиёна: - **Инро** барои чӣ овардӣ? – гуфт [12, 62]. ~ “Then she took the white flowers from my hand, smelled them, slightly narrowing her eyes, and, waving her right hand—still holding the white flowers—toward me, said in a tone of displeasure, ‘Why did you bring **them**?’” [19, 82].

Баъзеҳо рост истода ва **баъзеҳо** дар пеши фурӯшанда саридупо нишаста чизҳои харидаашонро мехӯрданд. [12, 163]. ~ Some people were standing, while **others**, crouched in front of the seller, were eating what they had purchased [19, 184].

Дар ин мисол мо ба гурӯҳи исм гузаштани ҷонишини **баъзе**-ро мушоҳида мекунем, ки дар ин бобат суффикси чамъбандии **-ҳо** дарак медиҳад. **Баъзеҳо** дар ҷумлаи мазкур гурӯҳи одамонро ифода мекунад ва дар ҷумлаи вазифаи синтаксисии мубтадоро адо менамояд.

Шумораҳои **як** ё **ду** бо ҷонишини муайянии **ҳар** якҷоя омада, мафҳуми предметӣ пайдо карда метавонанд [7, 288].

Бо ҳамин сабаб **ду** ҳуҷраи меросӣ дар байни **ду** бародар таҷсим шуда, ҳуҷраи мадрасаи Муҳаммадалӣ-ҳоҷӣ ба додараи ва ҳуҷраи мадрасаи Сӯзангарон ба ҳудаи расид, ҳавлӣ дар миёнаи **ҳар** **ду**яшон муштарак монд ва додараи ба сабаби дар гузар муаззин шудани, аз Мадраса ба гузар - ба ҳавлӣ кӯчид [12, 406]. ~ For this reason, the two inherited rooms were divided between the two brothers: the room in the Muhammadali-Khoja Madrasa went to his younger brother, while the room in the Suzangarān Madrasa fell to him. The courtyard remained shared between **them both**, and his brother, having become the muezzin of the quarter, moved out of the madrasa and into the neighborhood—to the courtyard. [19, 416].

Дар мисоли мазкур ҷонишини **ҳар** **ду** субстантиватсия шудааст, аммо дар забони англисӣ субстантиватсия ба назар намерасад.

Ҳар **ду**ямон хеста ҷое рафтём [12, 617]. ~ We both got up, and went out [19, 628].

Инчунин исмшавии ҷонишини таъинӣ низ ба назар мерасад:

Нолаҳо аз сару пои **ҳама** гулгул мерехт [12, 554]. ~ Moans spilled from every corner [19, 574].

Таҳлили гузаштани ҷонишин ба исм дар забони англисӣ нишон медиҳад, ки ҷонишин метавонад субстантиватсия шавад ва вазифаи исмиро иҷро кунад. Дар забони англисӣ ҷонишинҳои шахсӣ, номуайяни ва саволи дар контекстҳои муайян фаъолона ҳамчун исми истифода мешаванд. Ин нишон медиҳад, ки сохти грамматикӣ ва синтаксисии забони англисӣ ҳамчун раванди устувор ва динамикӣ ба хусусияти исмиро қабул намудани дигар воҳиди забонӣ ва ба гурӯҳи исми гузаштани онҳо имкон медиҳад.

Дар забони тоҷикӣ ин падида асосан тавассути роҳҳои дигари грамматикӣ ва луғавӣ амалӣ мегардад. Барои ифодаи маъноҳое, ки дар забони англисӣ бо ҷонишини шахсӣ ё дигар намуди ҷонишин ифода мешаванд, забони тоҷикӣ бештар аз воситаҳои луғавӣ-грамматикӣ, аз қабилҳои суффиксҳои чамъбандӣ (**-он**, **-ҳо**), морфемаҳои шахсӣ (**-аи**, **-ам**, **-ат**), ҷонишинҳои ишоратӣ (**он**, **ин**) ва ибораҳои исми истифода барад. Ин тафовут боз як маротиба собит менамояд, ки забони тоҷикӣ ба гурӯҳи забонҳои флективӣ мансуб аст.

Механизмҳои субстантиватсияи ҷонишин дар забони англисӣ нисбатан содда ва фарогир буда, дар забони тоҷикӣ бошад, тавассути таносуби мураккаби пасвандҳо ва сохти синтаксисӣ маъноро бо дақиқӣ ифода мекунад. Аз ин рӯ, омӯзиши муқоисавии ин падида барои омӯзгорон, донишҷӯён ва тарҷумонҳо муҳим аст, зеро донишҷӯён фарқиятҳои сохторӣ ва функционалии ду забон дар раванди тарҷума ва таҳлили матн метавонад ба пешгирии хатоҳои маъноӣ ёри расонад.

Гузариши ҷонишин ба исми дар забони англисӣ фаъолтар буда, дар забони тоҷикӣ ифодаи ҳамин маъно ба таркиби васеи воситаҳои грамматикӣ ниёз дорад. Дар забони тоҷикӣ ин раванд асосан тавассути суффиксҳои шахсӣ ва чамъ, калимаҳои ишоратӣ ва ибораҳои номӣ

сурат мегирад. Тахлили муқоисавии ин ҳодиса тафовут ва умумиятҳои сохторӣ ва маъноии ду низоми грамматикӣ ва қобилияти забонҳоро барои танзим ва ифодаи маъноӣ дақиқ нишон медиҳад.

Ҷонишин, бар хилофи калимаҳои дигар, ки ба предмет ё сифати мушаххас ишора мекунад, метавонад ҳамчун калимаи предметӣ хизмат кунад. Ҳангоми гузариши ҷонишин ба исм он категорияҳои морфологии исмро қабул карда, дар ҷумла вазифаи синтаксисии мубтадо ё пурқунандаро иҷро мекунад, артикли муайян ё номуайян мегирад, бо суффиксҳои ҷамъбандӣ ҳамроҳ шуда, бо пешояндҳо мутобиқ мегардад.

Мисолҳо аз адабиёти бадеӣ нишон медиҳанд, ки дар забонҳои англисӣ ва тоҷикӣ бисёр ҷонишинҳо муодили худ ва воҳидҳои синонимӣ доранд.

ПАЙНАВИШТ:

1. Бархударов, Л.С. Грамматика английского языка / Л.С. Бархударов, Д.А. Штелинг. – Москва: Высшая школа, 1960. – 425 с.
2. Виноградов, В.В. Русский язык // Грамматическое учение о слове / В.В. Виноградов. – Москва, 1986. – С. 352–363.
3. Громова, Д.А. Субстантивация разных видов языковых единиц. Её возможности и пределы (на материале английского языка): дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Д.А. Громова. – Санкт-Петербург, 1994. – 240 с.
4. Жигадло, В.Н. Современный английский язык. Теоретическая грамматика / В.Н. Жигадло, И.П. Иванова, Л.И. Иофик, – Москва, 1956. – 349 с.
5. Калечиц, Е.П. О составе явлений, рассматриваемых как переходные в области частей речи // В сб.: Переходность и синкретизм в языке и речи / Е.П. Калечиц. – Москва, 1991. – С. 38–61.
6. Лукин, М.Ф. Переход частей речи или их субституция? / М.Ф. Лукин // НДВШ. Филол. науки, 1982. Вып. 2. – Москва, 1982. – С. 109–114.
7. Мухамадиев, Ш. Субстантивация частей речи в таджикском языке // Актуальные вопросы филологии. Вып. 3. / Ш. Мухамадиев. – Душанбе: РТСУ, 2009. – С. 286–289.
8. Никитевич, В.М. Части речи и производные классы слов // В кн.: Вопросы теории частей речи / В.М. Никитевич. – Ленинград, 1968. – С. 177–184.
9. Сайфуллаев, Х.Г. Вопросительные местоимения таджикского языка в роли дополнения и их эквиваленты в немецком языке / Х.Г. Сайфуллаев // Известия АН ТаджССР. Отд. общ. наук. Вып. 1, 1977. – С. 24–28.
10. Телегин, Л.А. Безаффиксальная транспозиция и её влияние на процессе деривации в современном английском языке: дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.04 / Л.А. Телегин. – Самарканд, 1992. – 259 с.
11. Шахматов, А.А. Синтаксис русского языка / А.А. Шахматов. – Ленинград, 1941. – 624 с.

АДАБИЁТИ БАДЕЙ:

12. Айнӣ, С. Ёддоштҳо / С. Айнӣ. – Душанбе: Адиб, 1990. – 852 с.
13. Бронте Ш. Чен Эйр. – Душанбе: Истиқбол, 2010. – 410 с.
14. Войнич Э. Л. Ғӯрмагас / тарҷумаи С. Улуғзода. – Душанбе: Маориф, 1982. – 315 с.
15. Доил, Артур Конан. Ҳикояҳо дар бораи Шерлок Холмс. – Душанбе: Адиб, 1982. – 480 с.
16. Кэррол, Л. Алиса дар олами аҷоибот. Алиса дар оиназамин / Л. Кэррол / аз англисӣ тарҷумаи Раҳматуллоев Н. – Душанбе: Маориф, 1985. – 148 с.
17. Лондон Ч. Мартин Иден / Ч. Лондон. – Душанбе: Ирфон, 1981. – 408 с.
18. Aini. The Sands of Oxus // Boyhood Reminiscences of Sadriddin Aini / J.R. Perry, R. Lehr. – California: Mazda, 1998. – 193 pp.

19. Brontë, Charlotte. *Jane Eyre*. London: Penguin Classics, 2006. — xlii, 578 pp.
20. Carroll, L. *Alice's Adventures in Wonderland* / L. Carroll. — Chicago, Illinois, 1998. — 195 pp.
21. Doyle, A.C. *The Adventures of Sherlock Holmes* / A.C. Doyle. — 307 pp.
22. Martin Eden. *Project Gutenberg E-text Martin Eden*, by Jack London. <http://manybooks.net/>
23. Voynich, E. *The Gadfly* / E. Voynich. — 300 pp.

REFERENCES:

1. Barkhudarov, L. S., Steling, D. A. *Grammar of the English Language*. Moscow: Vysshaya Shkola, 1960. 425 pp.
2. Vinogradov, V. V. *Russian Language. The Grammatical Doctrine of the Word*. Moscow, 1986, PP. 352–363.
3. Gromova, D. A. *Substantiation of Different Types of Linguistic Units: Its Possibilities and Limits (Based on English)*. PhD dissertation in Philology, 10.02.04. St. Petersburg, 1994. 240 pp.
4. Zhigadlo, V. N., Ivanova, I. P., Iofik, L. I. *Modern English. Theoretical Grammar*. Moscow, 1956. 349 pp.
5. Kalechits, E. P. *On the Set of Phenomena Considered Transitional in the Field of Parts of Speech // Transitivity and Syncretism in Language and Speech*. Moscow, 1991, PP. 38–61.
6. Lukin, M. F. *Transition of Parts of Speech or Their Substitution? // Higher Education News. Philological Sciences*, No. 2. Moscow, 1982, PP. 109–114.
7. Mukhamadiev, Sh. *Substantiation of Parts of Speech in the Tajik Language // Topical Issues of Philology*, No. 3. Dushanbe: RTSU, 2009, PP. 286–289.
8. Nikitevich, V. M. *Parts of Speech and Derived Classes of Words // Issues of the Theory of Parts of Speech*. Leningrad, 1968, PP. 177–184.
9. Saifulloev, Kh. G. *Interrogative Pronouns of the Tajik Language Functioning as Objects and their Equivalents in German // Proceedings of the Academy of Sciences of the Tajik SSR. Department of Social Sciences*, No. 1, 1977, PP. 24–28.
10. Telegin, L. A. *Affixes Transposition and Its Influence on Derivation Processes in Modern English: Doctoral dissertation in Philology*, 10.02.04. Samarkand, 1992. 259 pp.
11. Shakhmatov, A. A. *Syntax of the Russian Language*. Leningrad, 1941. 624 pp.

FICTION:

12. Ayni, S. *Reminiscences*. Dushanbe: Adib, 1990. 852 pp.
13. Brontë, Sh. *Jane Eyre*. Dushanbe: Istiqbol, 2010. 410 pp.
14. Voynich, E. L. *The Gadfly*, translated by S. Ulugzoda. Dushanbe: Maorif, 1982. 315 pp.
15. Doyle, Arthur Conan. *Stories about Sherlock Holmes*. Dushanbe: Adib, 1982. 480 pp.
16. Carroll, L. *Alice in Wonderland. Through the Looking-Glass*, translated by N. Rahmatulloev. Dushanbe: Maorif, 1985. 148 pp.
17. London, J. *Martin Eden*. Dushanbe: Irfon, 1981. 408 pp.
18. Aini. *The Sands of Oxus // Boyhood Reminiscences of Sadridin Aini* / J.R. Perry, R. Lehr. — California: Mazda, 1998. — 193 pp.
19. Brontë, Charlotte. *Jane Eyre*. London: Penguin Classics, 2006. — xlii, 578 pp.
20. Carroll, L. *Alice's Adventures in Wonderland* / L. Carroll. — Chicago, Illinois, 1998. — 195 pp.
21. Doyle, A.C. *The Adventures of Sherlock Holmes* / A.C. Doyle. — 307 pp.
22. Martin Eden. *Project Gutenberg E-text Martin Eden*, by Jack London. <http://manybooks.net/>
23. Voynich, E. *The Gadfly* / E. Voynich. — 300 pp.